

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Умови транзитивності економіки України визначають необхідність перегляду критеріїв ефективності функціонування підприємницьких структур стосовно дотримання ними принципів стійкого розвитку. Означена проблема є особливо актуальною для сільськогосподарських підприємств, специфіка діяльності яких ідентифікує потребу налагодження механізму подвійної адаптації до ринкових та природно-кліматичних умов. До того ж, макроекономічне середовище з огляду на нестабільність аграрної політики та набуття Україною членства у СОТ характеризується високим ступенем невизначеності, а, отже, забезпечення стійкого розвитку підприємств у галузі сільського господарства особливо потребує стратегічних засад планування діяльності на перспективу. За таких умов індикатором спроможності підприємств адаптуватися до зовнішніх мінливих чинників виступатиме рівень економічної стійкості як здатності ефективно використовувати підприємницький та виробничий потенціал.

Однак, наявність низки невирішених проблем, зокрема виснаженість ресурсного потенціалу та брак фінансово-інформаційної підтримки, низький рівень кваліфікації управлінського персоналу тощо не дозволяють більшості сільгоспідприємств самостійно підтримувати економічну стійкість. Створення належних умов для реалізації процесу забезпечення їх стійкості зумовлює необхідність розробки науково обґрунтованих концептуальних підходів, імплементація яких посилить здатність підприємств підтримувати у довгостроковій перспективі оптимальну збалансованість економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної справедливості. З огляду на це, системного дослідження потребують теоретичні та прикладні засади процесу забезпечення економічної стійкості

сільськогосподарських підприємств як запоруки та фундаментальної основи їх розвитку у мінливому ринковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні підходи до вирішення проблеми забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств викладені у працях А. Василенка [1], О. Добровольської [2], С. Михалева [3], С. Плєснєвої [4], Г. Саєнко [5], Н. Соловійової [6], В. Соченка [7], О. Мороза [8] та ін. Проте залишається коло невисвітлених питань. Зокрема, недостатньо вивченими є шляхи забезпечення та підтримки економічної стійкості підприємств у теоретичному і прикладному аспектах у цілому та з урахуванням особливостей сільськогосподарського виробництва зокрема.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка і обґрунтування теоретико-методологічних основ та науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення та підтримки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна стійкість підприємства є комплексним показником, який відображає його здатність оптимально використовувати свій потенціал та швидко адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища, в довгостроковій перспективі задовольняючи потреби всіх учасників господарської діяльності. Сільськогосподарські підприємства, як свідчать результати дослідження, поступово підвищують ефективність ведення господарської діяльності. Водночас, більшість з них все ще є неспроможними швидко адаптуватися до змін макроекономічного середовища. З огляду на зазначене ідентифікується необхідність налагодження дієвого механізму забезпечення економічної стійкості підприємств аграрного сектора. Його основу повинні формувати сукупність інструментів інституційного та функціонального рівнів.

На основі результатів SWOT - аналізу середовища функціонування підприємств аграрного сектора визначено стратегічні напрями інституційної підтримки їх економічної стійкості, основними з яких є: удосконалення інститутів фінансово-кредитної, інформаційної підтримки та системи страхування сільськогосподарських ризиків, розвиток інституту регулювання та моніторингу агропродовольчого ринку, створення досконалої системи стандартів якості с.-г. продукції, сприяння збереженню та охороні навколишнього природного середовища. Особливої уваги потребує розвиток дієвого інституту інформаційної підтримки сільськогосподарських підприємств. З цією метою пропонується прискорити розвиток дорадчих служб і створити Державний аграрний інформаційно-консультаційний центр спеціалізований на забезпеченні суб'єктів господарської діяльності достовірною поточною та науково обґрунтованою прогнозованою інформацією щодо їх прав, обов'язків та інтересів (рис. 1).

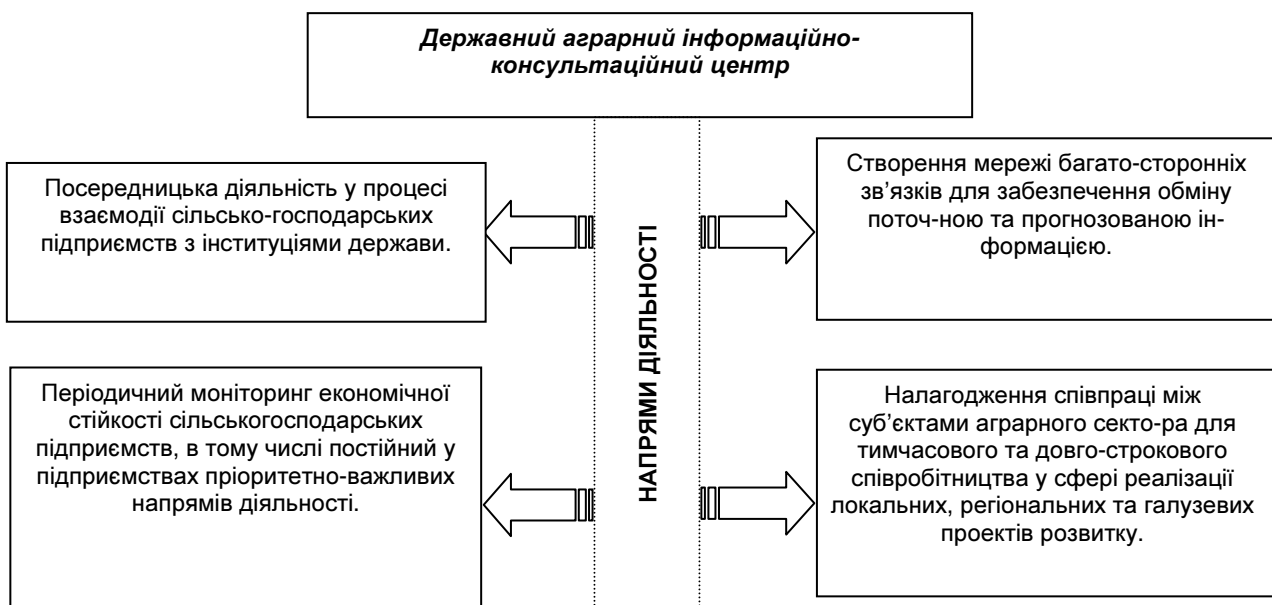

Рис. 1. Основні напрями діяльності Державного аграрного інформаційно-консультаційного центру

Джерело: власні дослідження

Фінансування витрат на створення інформаційного центру рекомендується здійснювати за рахунок коштів держбюджету, які передбачено спрямувати на забезпечення діяльності державної служби моніторингу аграрного ринку. Водночас частково окупити матеріальні затрати на функціонування центру дозволить надання певного набору платних послуг. Критерієм ефективності діяльності інформаційно-

консультаційного центру доцільно обрати зростання кількості споживачів та обсягу наданих послуг, підвищення ефективності та економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

З метою досягнення максимального ефекту, процес забезпечення економічної стійкості підприємств на функціональному рівні повинен здійснюватися комплексно з використанням інструментів оперативного, тактичного та стратегічного менеджменту. Оперативне й тактичне управління ним передбачає реалізацію заходів екологічного (перехід на екологічно-збалансовану систему господарювання), соціального (удосконалення освітньо-кваліфікаційної структури працівників, створення належних умов праці, побутового та соціального забезпечення робітників відповідно до чинного законодавства, використання ефективної системи мотивації праці) та економічного спрямування (відповідно до обраної стратегії розвитку підприємства).

Ефективним засобом стратегічного управління процесом забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств є стратегічний менеджмент, переваги якого полягають у можливості гнучко реагувати та приймати своєчасні рішення відповідно до ситуації у зовнішньому середовищі, примножувати та максимально ефективно використовувати існуючий потенціал, що в сукупності створює базові умови підтримки економічної стійкості. Зазначені переваги досягаються шляхом розробки та імплементації набору стратегій. Співставлення позитивних та негативних чинників, характерних для кожного рівня економічної стійкості, з перспективними можливостями та загрозами реалізації базових стратегій розвитку формує підґрунтя для вибору стратегічних орієнтирів сільськогосподарських підприємств (рис. 2).

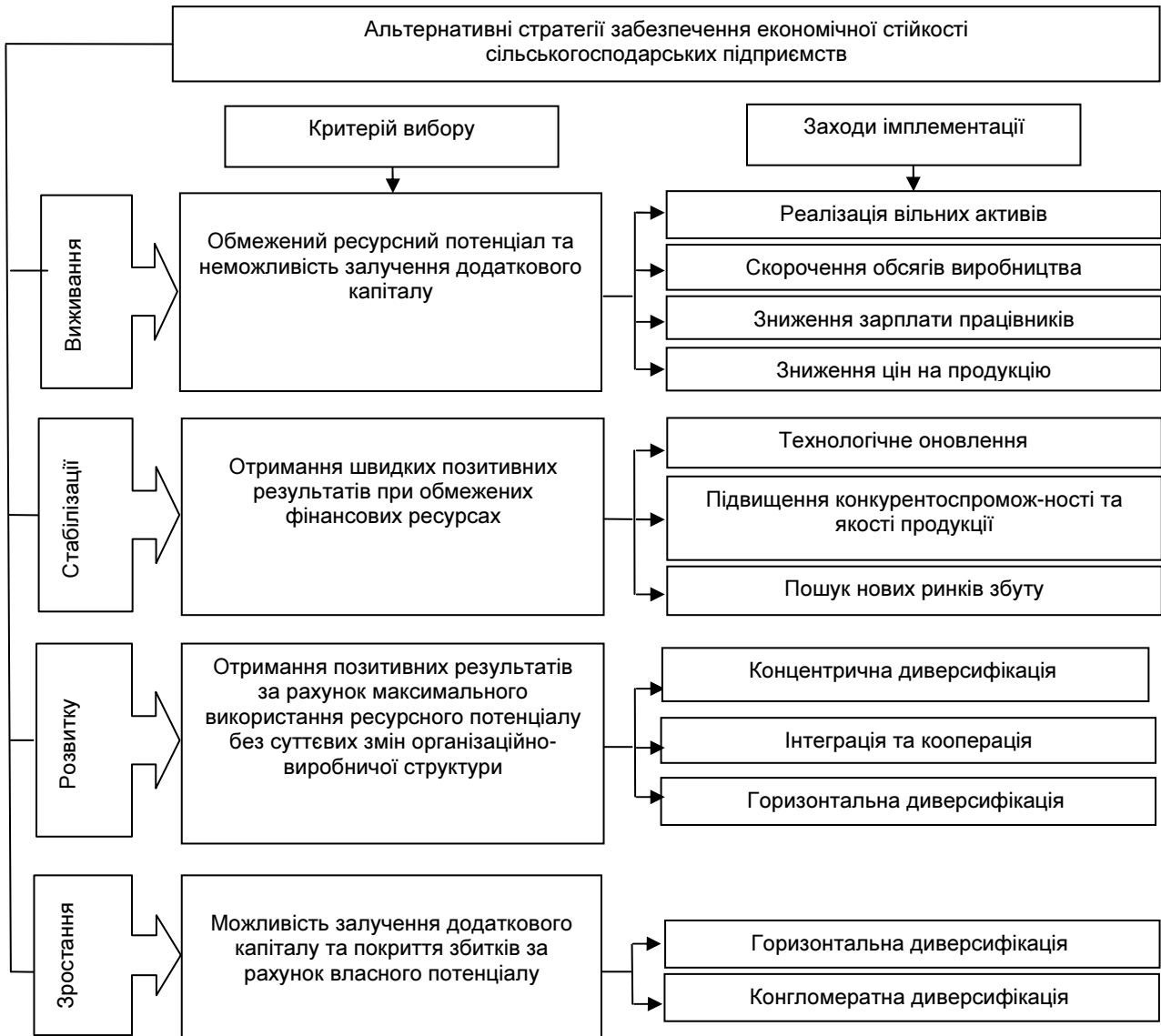

Рис. 2. Стратегічні орієнтири сільськогосподарських підприємств у процесі забезпечення їх економічної стійкості

Джерело: [власні дослідження]

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що в умовах нестійкості підприємства доцільно використовувати стратегію виживання, при критичному рівні економічної стійкості – стратегію стабілізації, оскільки вони зорієнтовані на короткостроковий результат за рахунок використання лише чинників внутрішнього потенціалу. В умовах нормального та високого рівня економічної стійкості раціональним буде використання стратегій розвитку та зростання, що передбачають нарощування потенціалу підприємства за рахунок максимального використання як внутрішніх можливостей і резервів, так і чинників зовнішнього середовища.

Важливим етапом процесу забезпечення економічної стійкості сільськогосподарського підприємства є виявлення резервів для підвищення її рівня. При вирішенні даного завдання доцільно скористатися методом економіко-математичного моделювання, що дає змогу розрахувати кількісні параметри функціональних складових економічної стійкості, досягнення яких забезпечить підвищення її рівня та оптимальне використання ресурсного потенціалу підприємства. Застосування оптимізаційних моделей також дає можливість завчасно виявити межі ймовірних змін економічної стійкості та її окремих складових за умови зниження однієї з них та незмінності решти.

Основним обмеженням оптимізаційної моделі економічної стійкості підприємства є задоволення умови не перевищення затрат ресурсів на її забезпечення над обсягом наявного ресурсного потенціалу. Щоб визначити його коефіцієнти було здійснено розрахунок обсягу основних виробничих ресурсів, необхідних для забезпечення одиниці окремих складових економічної стійкості різних за площею сільськогосподарських підприємств.

У результаті виконання оптимізаційного завдання на прикладі ПСП ім. Чкалова встановлено, що резервом підвищення його економічної стійкості є часткове зниження ресурсної та соціальної складової (табл. 1).

Таблиця 1

Результати оптимізації функціональних складових економічної стійкості ПСП ім. Чкалова Новоград-Волинського району Житомирської області

Вид стійкості	Фактичне значення	Розраховане значення	Розраховане значення до фактичного, +/-
Виробнича	0,80	0,92	0,12
Ресурсна	0,70	0,66	-0,04
Фінансова	0,25	0,26	0,01
Ринкова	0,45	0,66	0,21
Інтерфейсна	0,45	0,66	0,21
Соціальна	0,50	0,26	-0,24
Екологічна	0,60	0,66	0,06
Економічна	27,8	30,34	2,54

Джерело: [власні дослідження]

Встановлено, що зусилля і вивільнені ресурси доцільно спрямувати на підвищення виробничої стійкості підприємства та посилення роботи маркетингового відділу, а в разі його відсутності відділу постачання та збуту продукції, при цьому не допускаючи зниження рівня фінансової стійкості. Це не лише призведе до підвищення ринкової та інтерфейсної стійкості, а й забезпечить досягнення розрахованого позитивного результату в цілому.

Висновки з даного дослідження. Процес формування та підтримки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств має здійснюватися цілеспрямовано на інституційному та функціональному рівнях. Інституційна підтримка процесу забезпечення економічної стійкості підприємств повинна передбачати імплементацію заходів, спрямованих на удосконалення інституційного середовища аграрного сектора. Водночас, управління економічною стійкістю сільськогосподарських підприємств на функціональному рівні необхідно здійснювати комплексно з використанням інструментів оперативного, тактичного та стратегічного менеджменту.

Література

1. Василенко А.В. Менеджмент устойчивого развития предприятия : монография / А.В. Василенко. – Киев: Центр учебной литературы, 2005. – 648 с.
2. Добровольська О.В. Підвищення економічної стійкості аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 “Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)” / О.В. Добровольська. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.
3. Михалев С. Устойчивость – главная цель современных систем ведения сельского хозяйства / С. Михайлов // Международный сельскохозяйственный журнал. – 2002. – № 1. – С. 47-51.

4. Плесняєва С.М. Поняття економічної стійкості та принципи організації стійкого виробництва в селянських (фермерських) господарствах / С.М. Плесняєва // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2003. – № 2. – С. 93-99.
5. Саенко Г.В. Методика інформаційного забезпечення процесу устійливого розвитку господарствуючих систем в переходній економіці / Г.В. Саенко, І.А. Демидова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 10 (52). – С. 189-198.
6. Соловійова Н.І. Методичні підходи до оцінки фінансово-економічної стійкості сільськогосподарських підприємств / Н.І. Соловійова // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 104-111.
7. Соченко В.М. Економічна стійкість садівництва України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 / В.М. Соченко. – Сімферополь, 2005. – 16 с.
8. Теорія фінансової стійкості підприємства / за ред. М.С. Заюкової, М.С. Заюкова, О.В. Мороз, О.О. Мороз та ін. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2004. – 155 с.